

Kadın ve Sosyal Politika Devlet

(KASEM, Bildiri-yazı)
Prof. Dr. Meryem Koray

Giriş:

Devletin sosyal alan müdahalesi oldukça yakın zamanlara ait bir olgudur. 17 ve 18 yüzyıllarda başlayan endüstrileşme ile sınıfsal-toplumsal yapı olduğu gibi devlet anlayışı ve yapılanmasında da önemli değişiklikler karşımıza çıkmaktadır. Bir yandan sermaye sınıfının güçlenmesi ile insan hakları ve liberal düşünceler gündeme girmekte, öte yandan kentlerde yoğunlaşan nüfus ve artan ücretli emek ile yoğunlaşan sosyal sorunlar ortaya çıkmakta ve tarım toplumuna özgü geleneksel koruyucu kurumlar da gerilediğinden bu sorunlara ilişkin yeni önlemlere gitme gereği duyulmaktadır. Ancak yoksullara yönelik bazı önlemlerle başlayan devlet müdahalesinin kalıcı bir sosyal politikaya dönüşmesi, ancak işçi sınıfının büyümesi ve ekonomik-siyasal güçsüzlüğüne karşı devrimci düşüncelere yönelmesinin yarattığı tehditlerle mümkün olmuştur. Dolayısıyla modern anlamda sosyal politika devletin önemli bir işlev ve yükümlülük alanıdır; varlığını da, büyük ölçüde işçi sınıfının doğuşu ve mücadelesi gibi önce sosyo-ekonomik gelişmeler ile insan hakları ve demokrasinin gelişmesi gibi siyasal gelişmelere borçludur. Kısaca söylersek, sınıfsal değişim ve mücadele yaşayan kapitalist toplumlarda demokratik yolda adımlar da atılınca, bu demokratik sistemi sürdürmek için devletin toplumsal sınıflar ve çıkarlar arasında uzlaşma sağlama ihtiyacı kaçınılmaz hale gelmektedir; böylece emekten yana politikalar da gündeme getirmektedir diyebiliriz. Sınıflar arasında uzlaşma sağlamanın ve sisteme olan güvenin kurulması için, bir yandan demokratik mekanizmalara ihtiyaç vardır, öte yandan toplumsal eşitlik ve toplumsal adalet gibi düşüncelerin varlık bulması, bu amaçları güden bir anlayış ve politikaların hayata geçmesi gerekir. Kuşkusuz sosyal politikaların geniş anlamda sosyal eşitlik ve sosyal adalet sağlayıcı bir işlev kazanması temel hedef olsa da, bu hedeflerin gerçekleşmesi veya vatandaşlığın sosyal bir boyut kazanması her toplumda aynı düzeyde gerçekleşmemektedir. Örneğin işçi sınıfının daha zayıf kaldığı toplumlarda, ne sosyal devlet anlayışının ne de sosyal politikaların gelişmesi ve bu hedefleri gerçekleştirmesi mümkün görünmektedir. Bu açıdan sosyal devlet ve sosyal politikayı, kapitalist toplumlarda emek ve sermaye arasındaki güç ilişkilerinin bir fonksiyonu olarak görmek doğru olur.

Kuşkusuz, benzer bir çıkarımı kadınlar açısından da yapabiliriz. 20. yüzyılın son çeyreğinin kadın meselelerinin çok daha yoğun bir biçimde gündeme geldiği bir dönem olduğu bilinmektedir. Bunun en önemli nedeni de, gerek ulusal gerek uluslararası düzeyde yükselen kadın hareketi ve kadın duyarlılığının varlığıdır. Kadınların 19 yüzyılda erkeklerden sonra oy hakkını elde etmeleri için ayrıca mücadele etmeleri gerektiği gibi, şimdi de genel olarak her toplumsal yaşamda ikinci sınıf kalan konumlarını iyileştirmek için mücadele vermektedirler. Bu doğrultuda kadınlara ilgili meseleler gerek ulusal gerek uluslararası düzeyde artan bir ilgiyle ele alınmakta, yasalarda bazı değişiklikler yapılmakta, kadından yana önlem ve politikalar uygulamaya konulmaktadır. Ancak, bir yandan ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişliği ve sosyal devlet olma yönünde attığı adımlar, öte yandan kadın hareketinin gücüne bağlı olarak her ülkede kadın adına sağlanan gelişmeler de farklılaşmaktadır. Bu açıdan, hem bugün hem de yarınlar açısından kadın ve erkekler arasındaki güç ilişkilerinin niteliğine göre oluşan ve oluşacak sosyal politika anlayışı ve uygulamalarından söz etmek gerekir.

Sosyal Politika: Doğuşu, Gelişimi ve Değişimi

Sosyal politika kavramı ilk kez Almanya’da kullanılan bir kavram. Amacı da, öncelikle endüstri işletmelerinde ortaya çıkan iş kazası, hastalık, işsizlik, yaşlılık gibi sorunlara karşı işçileri korumak ve onlar için bazı önlemleri hayata geçirmektir. Bu konularda devletin müdahalesi ve bazı politikaları gündeme getirmesinin gerisinde ise, işçi sınıfı içinde yükselen çatışmayı önlemek amacı yatmaktaydı diyebiliriz. Endüstrileşme kentlerde yığılan bir işçileşmenin (proleterleşme) ortaya çıkmasına yol açmıştır; kırsal kesimden ve geleneksel yaşamdan kopan ve kentlere yığılan bu sınıf için ise, ne kentlerde ne de çalışma yaşamında koruyucu bir önlem veya standart vardır. İşçiler endüstrileşen kentlerde bir yandan işsizlik ve yoksullukla, öte yandan işyerlerinin güvensiz koşulları nedeniyle iş kazası ve hastalıklarla boğuşmaktaydılar. O dönemin liberal ekonomi anlayışı doğrultusunda devletin çalışma yaşamına ve koşullarına müdahale etmesi istenmediğinden, çalışanları koruyacak yasal düzenlemeler de ya hiç yoktu, ya da son derece yetersizdi. Bu dönemde uzun saatlerle ve sefalet ücreti denilebilecek ücretle çalışılıyordu; sağlıksız koşullar nedeniyle genç yaşta hastalanmak veya iş kazası geçirmek olağan oluyordu; sık sık işten çıkarılıyordu, ancak hastalık gibi nedenlerle çalışılmayan günlerde ücret veya yardım alınmadığı gibi, yaşlılıkta da bir koruyucu bir ölmeme söz konusu değildi. Tüm bunların işçi sınıfında yarattığı tepki, öfke ve çaresizlikle, Marx’ın kapitalist sisteme karşı yükselttiği bilimsel sosyalizmin işçi sınıfı arasında büyük ölçüde benimsenmesi gayet olağandı.

Kısacası 1800’lü yıllar boyunca Avrupa’da endüstrileşme toplumsal yapıyı önemli ölçüde değiştirdiği gibi, ideolojik- siyasal dönüşümlere de neden olmuş, bu bağlamda işçi sınıfının büyümesi beraberinde liberalizm karşıtı sosyalist düşüncelerin yükselmesini de getirmiştir diyebiliriz. Bu dönemde sosyalist mücadelenin yanısıra, işçi sınıfının siyasal ve ekonomik açıdan güçlenmesi yönünde talepleri olduğunu da söylemek gerek. Yani, bir yandan genel oy hakkının kazanılması ile siyasal yaşamın demokratikleşmesi, öte yandan sendikal örgütlenmenin serbest bırakılması ile çalışma koşullarının iyileşmesini istemekteydiler. Bu taleplere karşı uzun süre direnen Avrupa’da sınıf mücadelesinin giderek yaygınlaşması ve kapitalist sisteme ilişkin tehditlerin artmasının sonucunda, hem siyasal demokratikleşme hem de sendikal haklar yönünde adımlar atılması kaçınılmaz olmuştur. Atılan adımların biri de, çalışma yaşamındaki “acımasız” koşulların iyileştirilmesi ve çalışanların bazı risklere karşı korunması yönünde uygulamalara gidilmesi olmuştur. Örneğin kimi ülkelerde ve bazı sektör veya işletmelerde gönüllü sigorta uygulaması başlamış, zaman içinde bunlar hem yaygınlaşmış hem de zorunlu hale gelmiştir. Bu doğrultudaki ilk adım da Almanya’da atılmış ve 1881’de çalışma yaşamının temel risklerine karşı zorunlu sigorta uygulaması başlatılmıştır. Böylece *dar anlamda sosyal politika*, işçi sınıfına ve onun çok temel sorunlarına yönelik dar kapsamlı, sınırlı amaçlı bir politika olarak hayata geçmiştir.

Dar anlamda sosyal politika, işçi sınıfının artan siyasal ve örgütsel gücü doğrultusunda zaman içinde, hem amaçları hem de kapsamı ve boyuları açısından ciddi bir gelişme göstermiştir. İşçi sınıfının sendikal ve siyasal örgütlenmesi güçlendikçe, emekten yana partilerin iktidara gelmesi mümkün olmuş ve sosyal koruma çok daha geniş kesimlere ve hedeflere doğru bir genişleme sürecine girmiştir. Bir anlamda, işçi sınıfının büyümesi ve hem sendikal hem de siyasal anlamda güçlenmesi ile emek ve sermaye arasındaki güç dengesizliğinin önemli ölçüde değiştiğini söylemek gerek. İki sınıf arasındaki toplumsal ve siyasal güç dengesizliğinin azalması, siyasal demokrasinin işçi sınıfı tarafından da etkin biçimde kullanılmasını mümkün kılmakta; siyaset ve devlet emek açısından da işe yarar birer araç olarak kullanılabilir hale gelmektedir. Bu nedenle Esping-Andersen, sosyal refah toplumu yönündeki değişimde temel ajanı olarak sosyal sınıfları kabul eder ve sınıflar arasındaki güç

dengesi ile toplumu hareket geçirme gücünün sosyal refah devletinin boyutlarını belirlemede önemli rol oynadığını söylerken (Esping-Andersen, 1990; 16), önemli ölçüde haklılık taşır.

Zaman içinde ücretli çalışanların toplumun en önemli ve en örgütlü kesimi haline geldikçe, bunların yarattığı siyasal-demokratik gelişmeler devlet ve sosyal politika anlayışını da değişime uğratmıştır. En başta, sosyal politikanın kapsamı ve hedefleri genişlemiştir. Örneğin yalnız hastalık, yaşlılık, sakatlık gibi riskler değil, örneğin işsizlik riskine karşı da koruma (işsizlik sigortası) sağlanarak geniş kapsamlı bir sosyal güvenlik sistemi oluşmuş, yalnız ücretliler için değil herkes için sağlık sigortası uygulanır hale gelmiş, eğitim, konut olanakları geliştirilmiş, sosyal (aile) yardımlar uygulanmaya başlanmıştır. Bu dönemde sosyal politikanın, sosyal-ekonomik hak ve özgürlüklere dayalı bir politika haline geldiği ve bu hakları herkes için hayata geçirmek üzere kapsam genişliğine uğradığı söylenebilir. Böylece eğitimde, sağlıkta, barınma olanaklarında herkes için asgari bir düzeyin sağlanması gibi bir noktaya ve toplumun tümüne yönelik, çok daha geniş hedefler güden “*geniş anlamda sosyal politika*” anlayışına gelinmiştir.

Tüm bu uygulamalarla sosyal politikanın amacı da genişlemiş, yani işçi sınıfını bazı risklere karşı koruma gibi mütevazî bir amaç, giderek toplumda asgari düzeyde de olsa “sosyal eşitlik ve sosyal adalet” amacına dönüşmüştür. Bu açıdan, yoksulluğun önlenmesi, herkesin belirli bir eğitim ve sağlık hakkı ile donatılması, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin belirli bir ölçüde de olsa giderilmesi, işsizliğin ortadan kaldırılması gibi hedefler sosyal politikanın temel hedefleri arasına girmiştir. Sosyal sosyal politikalarından temelde iki işlev beklenmektedir; hem bireylerin maddesel koşullarını iyileştireceklerdir, hem de böylece toplumsal eşitliği yükseltmek için siyasal vatandaşlığı ve siyasal demokrasiyi geliştireceklerdir.

Gerçi, geniş anlamda bir sosyal eşitliği öngören politikaların Batı toplumunda, hatta en gelişmiş refah devletinde bile ne ölçüde gerçekleştiği hep tartışma konusudur ve kuşkusuz ülkeler arasında hayli büyük farklar vardır. Yine de, refah toplumu denilen ve refah devleti uygulamalarında dikkati çeken ilerlemeler kaydeden Batı Avrupa ülkeleri için, 20. yüzyılın ikinci yarısı sosyal adalet ve sosyal eşitlik kavramlarının oldukça ciddiye alındığı bir dönem olmuştur demek doğru olur. Bugün birçok eleştiriye konu olsa da, sosyal standartlar veya sosyal haklar ve güvenceler söz konusu olduğunda referans olarak gösterilen Avrupa ülkeleri olmaktadır.

Günümüzde de sosyal politika değişime uğramaktadır. Bugün, bir yandan küreselleşme, neo-liberal politikalar ve devletin küçülmesi doğrultusunda sosyal politikaları sınırlayan, geriletken koşullar söz konusudur, öte yandan her toplumda ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar ve talepler doğrultusunda sosyal politikaya yeni alanlar katılmakta veya politikalarda değişikliğe gidilmektedir. Kısacası, bugün sosyal politikayı hem genişleten hem geriletken hem içeriğini de kapsamını da değiştiren birçok etmen devreye girmiş bulunmaktadır. Sosyal politika alanında birbiriyle çelişkili ve karmaşık etkenler çoğalması nedeniyle, sosyal politika açısından belirsizliklerin çoğaldığı bir döneme girilmiştir demek yanlış olmaz.

Sosyo-Ekonomik Haklar ve Sosyal Devlet

Sosyal politikaların gelişiminde sosyo-ekonomik hakların kabul edilmesi önemli rol oynayan bir gelişmedir. Yine de sosyo-ekonomik haklarla ilgili tartışmaların bugün de bitmediğini söylememiz gerek. Bilindiği gibi, önce yaşama hakkı, mülkiyet hakkı, düşünce ve ifade özgürlüğü, girişim özgürlüğü gibi hak ve özgürlüklerle başlayan insan hakları, bu hakların hayata geçmesi için kaçınılmaz olarak siyasal haklarla bütünleşmiştir. Daha sonra ise, bireyin

soyut bir varlık yerine somut bir varlık olarak ele alınabilmesi gereği duyulmuş ve onun sosyo-ekonomik koşullarını iyileştirmeye yönelik bazı haklarla donatılması ihtiyacı doğmuştur. Bu nedenle özellikle İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda sosyal ve ekonomik haklar uluslararası sözleşmelere konu olmuş ve birçok ülke anayasasında bu haklara yer verilmiştir. Ancak, bugün de bu haklarla ilgili tartışmalar bitmemiştir ve bu haklarla ilgili olarak bugün birçok ülkede gerçek bir iyileşme sağlanabilmekten çok uzaktır. Her şeyden önce, bu hakların hayata geçmesi büyük ölçüde ülkelerin ekonomik gelişmelerine bağlandığından, sosyo-ekonomik hakları anayasalarında kabul eden Türkiye gibi ülkelerde bile hayata geçmesi zor olmaktadır. Bu koşulun, anayasalarda kabul edilen bu haklara ilişkin taleplerin önünü tıkadığı açıktır.

Sosyal-ekonomik haklar neler? Bunlar içinde en başta *eğitim ve sağlık hakları* gelmekte, *çalışma hakkı, sendikal örgütlenme, toplu sözleşme ve grev hakları, sosyal güvenlik hakkı* ise bu hakların ana gövdesini oluşturmakta, *annenin ve çocuğun, özürlü ve yaşlıların korunması* gibi haklar da yine bu haklar arasında yer almaktadır. Görüldüğü gibi, bu haklar bireyi sosyo-ekonomik bir varlık olarak ele almakta ve bireyi çevreleyen sosyal-ekonomik koşulların iyileştirilmesi gibi bir yükümlülük getirmektedir. Bu yükümlülükler de, büyük ölçüde devlete düşmektedir. Özetle bu haklar, devlete bazı görevler yükleyen “pozitif” nitelikli haklar olmaktadır. Örneğin çalışma hakkının hayata geçmesi, hem eğitim olanaklarından işsizlik sigortasına kadar uzanan birçok kurum ve güvencenin varlığına bağlıdır, hem de her şeyden önce ekonomik büyümeye bağlandığından gerçekleşmesi de hiç kolay değildir. Ancak unutmamak gerekir ki, bu hak ve özgürlükler yalnız kendi başlarına önemli olmayıp, insanın tüm hak ve özgürlüklerini kullanabilmesi açısından önem taşırlar. Pek çok yazarın, bu nedenle, “sosyal haklar, klasik hakların da gerçekleşebilme şartlarını sağlarlar, klasik hakların varolabilmesi için zorunlu temeli oluştururlar” demeleri bundandır (Tanör,1978;105)

Bu tür hakların kabul edilmesi ve bu hakların gerçekleşmesi doğrultusunda devlete bazı yükümlülükler verilmesi, kısacası sosyal politika anlayış ve uygulamalarının güçlenmesi, devlet anlayışını da değiştirmiştir. Sonuç olarak, vatandaşlarına karşı onların sosyo-ekonomik koşullarını iyileştirmeyi amaçlayan bir *sosyal devlet* anlayışı kabul edilir hale gelmiştir. Yukarıda da değindiğim gibi, işçi sınıfının örgütsel ve siyasal güç kazandığı toplumlarda sınıflar arasında uzlaşma sağlamak açısından demokratik mekanizmaların yanısıra toplumsal eşitlik ve toplumsal adalet gibi düşüncelere ve onlara varlık kazandıracak politikalara ihtiyaç vardır; sosyal politikalar da bu işlevi yerine getirirler. Böylece devlet toplumsal sınıflar arasındaki dengeleyici bir rol üstlenmiş olur. Bu rolünü de, koruyucu yasalar, artan oranlı vergiler, istihdam politikaları, kamu hizmetleri ve toplumun zayıf kesimlerine yönelen gelir transferleri yoluyla oynamaya çalışır. Sınıflar arasında en başta gelir dağılımı açısından belirli düzeyde bir “adaleti” gerçekleştirip gerçekleştiremediği konusu da, sosyal devletin en önemli göstergelerinin başında gelir.

Örneğin Marshall vatandaşlığın sivil, siyasal ve sosyal boyut veya haklar olarak üç boyutu olduğunu ifade etmektedir (Marshall, 1965, 259-279); sivil haklarla sosyal haklar arasında bir denge olması da gerekir. Sosyal devlet de, sosyal haklarla hem sosyal eşitsizlik ve sosyal dışlanma sorununa önemli bir çözüm getirerek hem de maddesel koşulları iyileştirerek aslında sivil toplumun ve siyasal demokrasinin gelişmesi için gereken koşulları hazırlamaktadır. Bunu nasıl yapacağı konusunda bulunan ilk yanıt, eğitim, sağlık, istihdam gibi konularda herkes için asgari bir düzeyin sağlanmasıdır. Bu ilk basamakta herkes için sağlanan standart, aslında toplumsal eşitliğin gelişmesi için hayati önem taşımaktadır.

Kuşkusuz Türkiye’de dahil olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde, ne ekonomik ne de siyasal gelişmeler açısından sosyal devletin, sosyal politikaların ve sosyal vatandaşlık anlayışının gelişmesine yetecek koşullar vardır. Bu ülkelerin geç endüstrileşmeleri sosyo-ekonomik değişimlerin geç ortaya çıkmasına yol açtığı gibi, devletin gücü ve belirleyiciliği, sosyo-kültürel yapının farklılığı gibi birçok etken ekonominin yanısıra sosyal, siyasal gelişmeleri de farklılaştırmaktadır. Örneğin Türkiye’de 1961 Anayasası ile sosyal devlet ilkesi kabul edilmiş olsa bile, aradan geçen bunca zamana karşın devletin sosyal devlete dönüşebildiğini söylemek zor. Bu nedenle Türkiye gibi ülkelerdeki sosyal devlet anlayışının, “*sosyal vaatler devleti*” olarak anlaşılması daha doğru olur (Koray, 2005).

Sosyal Politika ve Türkiye

Avrupa’da tarihsel-sosyal gelişmeler ve sosyal sınıflar arasındaki güç mücadelesi sonucu biçimlenen bir toplum yapısı veya toplum modelinden söz edilmesi mümkün iken, Türkiye’de büyük ölçüde devlet egemenliğinde belirlenen bir toplumsal model söz konusudur. Endüstrileşmenin yetersizliği ve zafiyeti, kırsal kesimin önemli yeri, demografik zaafılar gibi yetersizliklerin yanısıra, en başta emek olmak üzere toplumsal güçlerin niceliksel ve niteliksel zaafıları da büyüktür. Örneğin Türkiye’de Cumhuriyet sonrasında gerek emek gerek sermayenin ortaya çıkışı ve güçlenmesinde devletin rolü önemlidir, bu da söz konusu sınıfların önemli ölçüde devlete bağımlı oluşlarını doğurmaktadır. Kısaca sosyo-ekonomik dinamiklerin gösterdiği farklılıklar, Türkiye’nin Avrupa’dan farklı bir gelişme göstermesinin arkasındaki temel nedenleri olarak gösterilebilir. Böylece, ne Batı benzeri bir demokratik yapı, ne de toplumsal yapıda devletin egemenliğini kıracak bir siyasal güçlenme oluşabilmektedir. Buna bağlı olarak devletin sosyal niteliğinin gelişmesi de kolay görünmemektedir.

Toplumsal dinamiklerin zayıflığı, kuşkusuz özellikle emek için kayıp anlamına gelmektedir. Sermaye kesimi Cumhuriyet’in kuruluşundan buyana varlığını ve güçlenmesini devlete borçlu olsa da, her zaman ekonomik büyüme, günümüzde dünya piyasalarına eklenme gibi hedefler açısından devletle buluşmakta ve kendisini koruyucu ayrıcalıklar elde edebilmekte çok zorlanmamaktadır. Oysa devlet gibi sermaye karşısında da daha güçsüz ve bağımlı konumda olan emeğin, genel olarak sendikal örgütlenmesi de zayıf kaldığı gibi, güçlü bir siyasal örgütlenmeyi de gerçekleştirememektedir. Dolayısıyla sosyal politikaları kendinden yana dönüştürecek örgütsel ve siyasal bir konuma gelememektedir. Bu durumda, devletin emeği koruyucu rolü de büyük ölçüde ekonomik ve siyasal konjonktüre bağlı olarak değişmektedir. Kısacası, emeğin toplumsal-siyasal gücü toplumsal güç ilişkilerini kendinden yana dönüştüremediğinden, emeğin sosyal politikaları etkileme gücü çalışma koşullarını etkileme gücünden daha da zayıf kalmaktadır.

Başlangıçta Cumhuriyeti kurmak, ulus devleti oturtmak, modern kurumları hayata geçirmek açısından toplumsal uzlaşmaya ihtiyaç duyan, fakat tek parti döneminin otoriter uygulamalarından vazgeçmek istemeyen devlet için, en uygun seçim olarak paternalist (baba) devlet anlayışının benimsendiğini görüyoruz. Bu anlayışın muhafazakar-liberal bir çehre kazanmış olarak bugün de devam ettiğini söylemek yanlış olmaz. Bu çerçevede 1936 tarihinde İş Kanunu çıkarılmış ve özellikle Kamu İktisadi Kuruluşları gibi büyük işletmelerde çalışanları koruyucu, aynı zamanda yasaklayıcı hükümler getirilmiş, örneğin sendikal örgütlenme yasaklanmıştır. Çok partili yaşama geçildikten sonra 1947’de Sendikalar Kanunu kabul edilmiş, fakat grev hakkı ancak 1961 Anayasası sonrasında kabul edilen Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanunu ile mümkün olmuştur. 1960-1980 dönemi, sendikal haklar ve toplu sözleşme düzeninin geliştiği bir dönem olmuş, ithal ikameci ekonomi politikalarının

da katkısıyla emeğin koşullarında bazı iyileşmeler sağlanmıştır. Ancak bu dönemde de kalıcı bir sosyal devlet ve sosyal politika anlayışına geçildiğini söylemek mümkün değildir; daha çok popülist politikaların ağırlıkta olduğunu söylemek doğru olur.

Sosyal ve siyasal çatışmaların da arttığı bu dönem sonrasında ise, bir yandan özgürlüklerin kısıtlandığı, öte yandan ekonomik liberalleşme dönemine girildiğini biliyoruz. Kısacası 1980 sonrasında liberalleşme ve dünya piyasasına eklenme mücadelesine giren Türkiye’de, artık devlet anlayışı ve yapılanması da, çalışma ilişkileri ve koşulları da büyük ölçüde değişmiştir. Örneğin 1980 askeri darbesinden sonra sendikal haklar önce yasaklanmış, sonra yasalar değişmiştir; arkasından özelleştirmeler gelmiş, endüstri işletmelerinde sendikasızlaştırma uygulamaları devreye girmiştir; daha sonra İş Kanunu’nda da değişikliklere gidilmiş, günümüzde de sosyal güvenlik sisteminde ciddi değişikliklerin yasalaşma sürecine girilmiştir. Bugün, gerek çalışma ilişkileri gerek sosyal politika anlayışında artık ne sosyal devletten ne de baba devletten söz edilebilir; “seyirci devlete” doğru bir çekilmeden söz etmek doğru olur.

Özetle, başlangıçta koruyucu ve yasağcı bir *baba devlet*, sonra 1961 Anayasası ile sosyo-ekonomik hakları kabul etmiş olsa da, bunları ekonomik ve mali imkanları yetersiz olduğundan yerine getiremeyen *sosyal vaatler devleti*, şimdi de küresel dünyaya uyum zorunluluğu içinde *liberalliğini hayirseverlikle kamufle* etmeye çalışan bir devlet anlayışı karşımıza çıkmaktadır. Bu anlayış içinde Türkiye’de, yalnız çalışma yaşamı açısından değil, genel olarak eğitim, sağlık, konut gibi en temel politikaları açısından da her zaman büyük sorunlar yaşanması da kaçınılmazdır. Kentlere göç gecekondulaşmayı getirmekte, yeterli iş yaratılamaması ise gecekondulu işleri veya “istihdamda işsizlik” olarak da nitelenen düşük geliri, geçici, güvencesiz işlerle ortaya çıkarmaktadır. Kentler göçle büyürken, kentlerin çevresini saran varoşlar da büyümektedir. Büyük ve genç bir nüfus, eğitim, sağlık, iş istemekte, fakat ülkenin ekonomik yetersizliklerinin yanısıra kötü yönetimler, siyasal istikrarsızlıklar bunların karşılanmasını daha da zorlaştırmaktadır. Şimdi bir de dünya piyasalarına eklenme zorunluluğu söz konusu olunca, kamu harcamalarının hepten kısıtlanması gerekmekte, bu da devletin sosyal politika alanından neredeyse toptan geri çekilmesini gerektirmektedir.

Bu dönemde özelleştirmeler nedeniyle sendikal örgütlülük daraldığı gibi, artan dış rekabet sendikaların örgütlenme ve toplu pazarlık mücadelesi de önemli ölçüde kısıtlanmakta ve sonuç olarak emeğin sermaye karşındaki gücü daha da azalmaktadır. Yani emek ile sermaye arasındaki güç ilişkileri emekten yana daha da bozulmaktadır. Bu durumda, sosyal politikaları, sosyal eşitlik ve adaleti savunacak güçlerin büyük ölçüde geri püskürtülmüş olduğunu söylemek herhalde abartı olmaz. Bunun sonucunda eğitimin, sağlığın, sosyal güvenliğin piyasalaşması sürecine girilmiş olmaktadır. Aslında sosyo-ekonomik hakları ortadan kaldıran bu uygulamalarla hak temelli sosyal politika da ortadan kalkmakta, geriye fakirlere, muhtaçlara yönelik Fak-Fuk Fon, Yeşil Kart gibi “yardım veya sadaka” temelli uygulamalar kalmaktadır. Bu gidişin durdurulması ve hem emekten hem de toplumun zayıf kesimlerinden yana politikaların dikkate alınması, bir başka deyişle sosyal eşitlik ve adalet yanlısı sosyal politikaların uygulanabilmesi için, emeğin toplumsal ve siyasal açıdan güçlenmesinin gerektiği de açıktır.

Genel olarak tüm bu sorunların Türkiye’de kadın meselelerinin ciddi biçimde ele alınmasını engelleyen faktörler olduğu da görmezlikten gelinemez. Öte yandan sosyal sorunların ve bu sorunlar arasında kadın meselelerinin ciddi biçimde ele alınması ve genel olarak emeği ve kadınları güçlendirecek politikaların uygulanabilmesi için de, hem emeğin hem de emekçi

sınıf içinde kadınların güçlenmesine ihtiyaç olduğu da açıktır. Oysa Türkiye, kadın emeği açısından da birçok zaaf göstermektedir.

Sosyal Politika ve Kadın

Kuşkusuz, erkek gibi kadın da emekçi olarak, ev kadını olarak, yoksul, issiz, yaşlı vs.olarak her zaman sosyal politikanın öznesi ve hedefidir.Toplumun tüm kesimlerine yönelik eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, sendikal haklar gibi sosyal politika konusu olan her tür hak ve uygulama kadınlar içinde de geçerli. Ancak birçok alanda olduğu gibi sosyal politika açısından da, cinsiyetçi bir duyarlılıkla bakıldığında uygulanan politikalarda kadın- erkek eşitsizliğinin varlığı göze çarpmaktadır. Dolayısıyla son yıllarda kadın meselelerine yönelik ayrı bir ilgi ve duyarlılık arttıkça, her alanda olduğu gibi bu alanda da ayrımcılık göze çarpmakta ve kadınlar sosyal politika alanında temel bir değişikliği gündeme getirmektedirler.

Bugün üçüncü kuşak diyebileceğimiz çocuk, kadın, çevre, tüketici hakları gibi birçok hak söz konusudur ve bunları gerçekleştirmek üzere de sosyal politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Kadın-erkek eşitliği, özürülülerin korunması gibi konularda bu hakları yasal olarak tanımak yetmemekte, bunların hayata geçmesi için koruyucu ve destekleyici önlemlerden, “pozitif ayrımcılık” denilen uygulamalara kadar birçok politikayı devreye sokmak gerekmektedir. Dolayısıyla zaman içinde sosyal politika yalnızca işçi sınıfına yönelik bir politika olmaktan çıkarak sosyal eşitlik ve sosyal adalet temelli ve geniş anlamli bir politikaya dönüştüğü gibi, yeni yükselen toplumsal hareketlerle de değişime uğramaya devam etmektedir.

Kadınlar tarafından sosyal politika alanına yönelen istekler oldukça yoğundur; kadınlar sosyal politika uygulamalarının yalnız genişlemesini istemekle kalmamakta, sosyal politikanın anlamına sorgulamaya yönelmektedirler. Örneğin, feminist hareket birçok açıdan sosyal politikanın anlamı, bu politika içindeki eşitlik, dayanışma sosyal uzlaşma, sosyal devlet gibi kavramlar üzerinde yeniden düşünülmesini istemektedir (Lewis, 2000; 4-10). Onlara göre, sosyal politika da eril bir karakter taşımakta ve geleneksel ataerkil yapı ve değerleri koruma üzerine biçimlenmektedir. Örneğin, kadınlarının ev içinde ne kadar çalışsalar da hiçbir koruyucu önlem ve güvencelerinin olmayışı ve çalışmanın hep ücretli emek olarak düşünülmesi eleştirilerinin başında gelmektedir.

Oysa büyük ölçüde kadının üstlendiği ev ve çocuk bakımıyla ilgili işler, hem hayatın yeniden üretimi açısından vazgeçilemeyecek türden işlerdir hem de kadın bu işleri ücret karşılığı olarak yapılmasının çok ötesinde bir sevgi ve duygu yükleyerek yapmaktadır. Bu nedenle feminist yaklaşımlar, “bakım” (care) veya “bakım emeği” kavramını tartışmalarının odak noktası yapmaktadırlar. Ücretli emek üzerine yoğunlaşan ekonomi anlayışı ise, bu emeği görmezlikten geldiği gibi, kadınlar da bu görünmeyen emekleri nedeniyle üretime katkı sağlamayan varlıklar olarak değersizleştirilmektedir. Kadınların, bunca önemli ve yoğun emeği görünmez kılan ve emeklerini de, kendilerini de değersizleştiren bu ekonomi ve sosyal politika anlayışını eleştirmeleri de kuşkusuz haklılık taşımaktadır.

Öte yandan aile içindeki işbölümünün sonucu olarak ev işleriyle uğraşan, bu nedenle ikincil konumda kalan, hatta değersizleşen kadının bu konumu toplumsal yaşamda da devam etmekte ve eğitim almak, ücretli çalışma yaşamına girmek, üst düzey pozisyonlara yükselebilmek gibi birçok alanda kadınlar erkeklerin arkasından gelmektedirler. Bu örgütlenme içinde erkek, toplumsal rolünde bağımsızlık, otorite ve toplumsal önem kazanırken, kadın, bağımlılık, güçsüzlük ve toplumsal açıdan değersizlikle karşılaşmaktadır (Kendrigan,1984,s.40). Kuşkusuz kadının gelir getiren bir işte çalışması aile içindeki konumunu değiştirmektedir;

ancak birçok ailede hem kadının gelirinin daha düşük olması hem de erkek egemenliğine dayalı kültürün kadınları tarafından da kabullenilmesi nedeniyle kadının çalışması ev içindeki konumunu değiştirmekte pek de etkili olamamaktadır.

Öte yandan kadının işgücüne katılımının kadın açısından doğurduğu olumsuz gelişmeler de vardır. Örneğin gelir getirici bir işte çalışma kadın için bazı avantajlar getirirken, geleneksel toplum yapısı sürdürüldüğünden kadının ev ve aile sorumlulukları da devam etmekte ve kadın için iki tür yük ve iki tür iktidar ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Çok zaman da, özellikle, düşük ücretli ve ağır çalışma koşulları olan işlerde çalışan vasıfsız kadın işgücü için, işin getirdikleri götürdüklerinden daha az olabilmektedir.

Ayrıca kadın çalışma yaşamına girdikçe, ortaya “kadın meslekleri” denilen işler çıkmakta ve bu işler bazı nitelikler gerektirse bile (örneğin öğretmenlik, hemşirelik, sekreterlik gibi), düşük ücretli işler olmaları kaçınılmaz görünmektedir. Hatta bugün hizmet sektöründe daha parlak durumda görünümün bilgi-işlem gibi işlerde kadın çalışan arttıkça, bu işlerin de değer yitirmesi beklenmektedir. Zaten daha bugünden “bilgisayar sanayisinde çalışanların (genellikle kadınlar tarafından gerçekleştirilen) sözcük işlemciler ve diğer terminallerde çalışmayı, mühendislik, yönetim, elektronik, vb. gibi alanlardaki nitelikli ve iyi ücret ödenen işlere göre düşük statüde saymaları” rastlantı ve bu işlere özgü bir algılamaya değildir (Frankel, 1991; 173). Böylece daha çok kadın, kadın işgücünün yoğunlaştığı ve düşük ücret ve düşük statü getiren işlerde çalışmakta, işinden çok önemli bir tatmin ve yararlanma sağlayamasa bile ekonomik ihtiyaç nedeniyle bu işlere bağımlılığın vazgeçememektedir.

En önemlisi de, modern toplumda büyük ölçüde ataerkil toplumun geleneksel değerleri varlığını koruduğundan, kadın için iyi eş, iyi anne olmak önem taşımakta ve böylece kadın için “çifte sömürü” veya “çifte egemenlik” koşulları yaratılmaktadır. Kısaca kadın üzerinde baba ve koca iktidarının yanısıra, tüm ataerkil toplum değerleri bir egemenlik ve baskı kurmakta, bu baskı onun çalışma yaşamındaki rolüyle çatışmakta, kadının bu çatışmaya çok zaman daha fazla kendinden ve bireyselliğinden vazgeçerek bir yanıt üretmesi gerekmektedir. Çalışma yaşamında daha zayıf ve geride kalmasına yol açan bu rol çatışması, onu, çalışma yaşamında da daha incinebilir ve daha sömürülebilir bir konumda bırakmaktadır. Ya da iş yaşamında çok zaman iktidar ve güçten uzak, yönetilen durumunda kalmaktadır. İşteki olumsuz koşullar ve çifte sömürü önemli ölçüde varolan toplumsal yapı ve toplumsal ilişkilerden kaynaklandığı gibi, kadının işteki bu durumu da toplumsal açıdan zayıflığının sürdürülmesine yol açmaktadır.

Kuşkusuz çalışma yaşamına katılmanın kadın için tümüyle olumsuz sonuçları olduğunu söylemek istemiyorum. İşgücüne katılma kadın için eğitim düzeyinin yükselmesi, ekonomik açıdan bağımsızlaşması, kamu alanına daha çok çıkması ve daha etkin olması gibi birçok olumlu değişiklik de getirmektedir. Öte yandan kadının işgücüne katılımı, kadın olma bilincinin yükselmesi ve kadın-erkek ayrımcılığını görme olanağını da arttırmakta; bilinçlenen kadınlar da toplumun bu konulara eğilmesi ve bazı politikalar geliştirmesini gerekli hale getirmektedir. Bu nedenle birçok ülkede kadın istihdamı arttıkça, eğitimde fırsat eşitliği, istihdamda eşitlik yasaları, kadının aile içindeki sorumluluklarını azaltma veya paylaşma yönündeki politikalar gündeme gelmektedir. Bir anlamda hem ihtiyaçları artan hem de bunları talep olarak ortaya getirmek açısından daha güçlenen kadınlar, sosyal politika uygulamalarını da değiştirmektedirler. Yine de bugün için kadın meselelerine ilişkin olarak hemen tüm ülkelerde yükselen bir duyarlılıktan söz etmek doğru olsa da, getirilen politikaların ülkelere göre epeyce farklılık taşıdığını da unutmamak gerekir. Bu konuda, genel

olarak Avrupa Birliği'ni oluşturan ũlkelerin ve bunlar arasında da İşkandinav ũlkelerinin çok daha ileri uygulamaları hayata geçirdiklerini söylemek doğru olur.

Kadınlara ve kadın sorunlarına ilişkin duyarlılığın geliştiği toplumlarda, sosyal politikalar da hem aile yaşamı ve ilişkileri hem de çalışma yaşamı açısından kadını daha koruyucu önlemler almaya yonelmektedirler. Bir fikir vermek ũzere şunları söyleyebiliriz: Örneğin eğitim olanakları açısından artık kız ve erkek çocukların arasında farklar söz konusu değildir; hatta kızlar erkek mesleklerini seçmek ũzere teşvik edilmekte. Bunun gibi daha fazla kadının çalışma yaşamına girmesi için bazı kolaylıklar ve destekler sağlanmaktadır. Öte yandan istihdama katılan kadın için erkeklerle eşit fırsatlar getirilmesi istendiği gibi, kadını ev ve ocuk bakımı konusunda destekleyecek önlemlere de önem verilmektedir.

Tũm bu konularda bũyũk başarılar elde edildiğini söylemek zor; nkũ kũltũrel değerlerin değişmesi de zor, kadının özellikle annelik rolũnũ řu veya bu biçimde paylaşmak da kolay değil. Kısacası bu konularda tũmũyle başarılı sonuçlar alındığı söylenemese de, bazı değişiklikler getirildiği açık. Örneğin bazı ũlkelerde yasalar yoluyla "istihdamda fırsat eşitliğinin" sağlanmaya çalışıldığı söylenebilir. Bu yolla işe alınma, ũcretlendirme, çalışma koşulları ve yũkselme olanakları açısından kadınlara karşı uygulanan ayrımcılığın nũne geçilmeye çalışılmaktadır. Bunun gibi, esnek çalışma saatleri ve kısmen çalışma olanaklarının arttırılmasıyla, kadının içi ile özel yaşamı arasında daha uyumlu ilişkiler kurabilmesine yardımcı olunmak istenmektedir. Dolayısıyla artık birçok ũlkede erkeğin eve baktığı ve kadının ev işleriyle uğraştığı geleneksel aile anlayışı yerini, "iki ũyesi kazanan" bir aile anlayışına bırakmış ve bu aileye yönelik farklı politika ve uygulamalar yũrũrlũge girmiştir.

alışan kadının aile ve ocuk sorumluluklarının toplumca paylaşılması konusu da, sosyal politika açısından önemli bir alan olmaktadır. Bu konuda getirilen önlemler içinde, kuşkusuz kadınlar için doğum ve ocuk bakım izinlerinin uzaması ile çocuğunu bırakacağı parasız veya dũřuk ũcretli kreş ve yuvaların varlığı önem taşımaktadır. Bu konularda daha olumlu uygulamalar Avrupa ũlkelerinde karşımıza çıkmakta, ancak onlar arasında da ciddi farklar bulunduğu grũlmektedir. Örneğin 0-6 yaş arasındaki çocukların tam zamanlı bakımı konusunda Danimarka, İşve ve Fransa'da oldukça yaygın bir gũnlũk bakım hizmeti sağlanmış bulunmakta (Danimarka'da çocukların % 90'ı, Fransa'da % 60' bu hizmetlerden yararlanabilmekte), İngiltere, Hollanda, Finlandiya gibi ũlkelerde ise 3-6 yaş arasındaki çocukların yaklaşık yarısının bu tũr hizmetlerden yararlandığı grũlmektedir (Rostgaard, 2002).

Öte yandan İşve'te 1870 ortalarında ocuk bakımının yalnız anneye değil babaya da ait olduğunu vurgulamak ũzere ocuk bakımı için alınan izin "ebeveyn izni" olarak adlandırılmış ve anne gibi babanın da bu izni alma hakkı kabul edilmiştir. Daha sonra Avrupa ũlkelerinin birçoğunda annelik izni kadın ve erkeğin birlikte kullandığı "ebeveyn izni" ne dnũřmũřtũr. Ebeveyn izni, daha sonra bazı Avrupa ũlkelerince kabul edildiği gibi 1996 tarihinde de Avrupa ereve Anlaşmasına konu olmuş, 1998 yılında da Komisyon Yönergesi olarak uygulanmaya konmuştur. Yönerge, anne ve babanın her ikisi için çocuğun doğumundan sonra enaz ũ ay olmak ũzere izin alınabilmesine ilişkin asgari bir dũzenleme getirmekte, daha ileri hũkũmlerin uygulanmasını ũyelere bırakmaktadır. Bu konuda en ileri uygulama İşve, Danimarka ve Hollanda'dadır; İşve'te 16 ay ebeveyn izni anne ve baba arasında blũnebilmektedir; Hollanda'da 12 ay, Danimarka'da 32 hafta ebeveyn izni kullanılabilir. Ancak uygulamaya bakıldığında, genellikle kadınların bu izni kullandıkları grũlmekte, dolayısıyla kadının annelik rolũnũn ve bakım emeğinin kolay değişemeyeceği anlaşılmaktadır. Öte yandan, kadınların annelik rolũnũn iş yaşamındaki

zayıf konumunu zayıflattığı ve onun aleyhine kullanıldığı da bilinmektedir. Bu nedenle, istihdamda eşitlik yasaları veya ebeveyn izni gibi düzenlemelerin kadının çalışma yaşamındaki konumunu değiştirmede rolünün sınırlı kaldığı görülmektedir.

Tüm bu nedenlerle, kadını evde bakım emeğinin değerlendirilmesini istemesi çok daha haklılık taşımaktadır. Çalışsın veya çalışmasın, hayatın yeniden üretiminde vazgeçilemez bir emek harcayan kadının bu emeğinin değerlendirilmesi yönündeki talepler, önümüzdeki yıllarda sosyal politika anlayış ve uygulamalarını önemli ölçüde değiştirecek bir talep olarak görünmektedir...

Türkiye’de Kadın Açısından Bazı Gerçekler

Türkiye’de kadının konumu daha da zorlu ve sorunludur. Örneğin geleneksel anlayış içinde kadının konumu çok daha sınırlı ve erkeğe daha bağımlıdır; eğitim olanakları daha azdır, işgücüne katılımı çok düşüktür, yükselme olanakları daha kısıtlanmıştır, geleneksel yapı büyük ölçüde korunduğu gibi, toplumun kadına yardımcı olacak politikaları da pek olmadığından ev ve çocuk sorumlulukları daha fazladır. Örneğin 2005 yılında hala yüzde 15 dolayında okur-yazar olmayan kadın vardır ve kadın nüfusun yalnızca yaklaşık yüzde 3’ü yüksek öğrenim görmüş, yüzde 10’u lise eğitimi almıştır; geri kalanı ise ilkökul ve altında eğitim görenlerdir. Bu az eğitilmiş grubun yaklaşık üçte birinin de, yoksulluk sınırının altında bir gelire sahip olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşın işsizlik, yoksulluk, kayıt-dışı çalışma, düşük ücretli çalışma dendiğinde, buralarda kadın daha yoğun olmaktadır.

Dolayısıyla genel olarak kadınların emeği, Türkiye’de daha da “görünmezdir” demek yanlış olmaz. Çoğunlukla ücretsiz aile işçisi olarak çalışırlar; tarım dışında yer alanlar düşük ücretli işlerde yoğunlaşırlar; evdeki çalışmaları ise işten sayılmaz.

Örneğin istihdama katılım oranı erkeklerde yüzde 70 dolayında iken, kadınlarda bu oran yüzde 25 düzeyinde kalmaktadır. Kentel yerleşim bölgelerinde ise, kadınların istihdama katılımları daha da düşük (yaklaşık % 18) olmaktadır.. Kentlerde yeterli iş olanaklarının olmayışı, kadının eğitimsizliği, aile ve çocuk nedeniyle ev dışında çalışmanın getirdiği zorluklar gibi birçok nedene bağlı olarak kentlerde çalışma yaşamına katılan kadın sayısı düşmektedir. Kentlerde yüksek öğrenim görmüş kadınlar arasında işgücüne katılım oranı kuşkusuz yüksek olmaktadır, ancak çalışmak isteyen kadın arttıkça işsizlik oranı da büyümektedir. Örneğin genel işsizlik oranı yüzde 10-11 düzeyinde seyrederken, 20-24 yaş arasındaki genç kadınlarda işsizlik oranı % 20’ye kadar çıkmaktadır. Dolayısıyla varolan tablo içinde, aslında kadınların daha az çalışma yaşamına katılması işsizliği azaltmaktadır da diyebiliriz; bu kadınların en azından belirli bir kısmının çalışmak isteyeceğinden yola çıkarak gerçek işsizliğin görüldüğünden çok daha fazla olduğunu da söyleyebiliriz.

Öte yandan Türkiye’de hala, özellikle tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak çalışan çok sayıda kadın bulunmaktadır. Örneğin 6 milyonu biraz geçen kadın istihdamı içinde, 2,5 milyona yakın kadın ücretsiz aile işçisi olarak (çalışan kadınları % 40’ı) çalışmakta, 2 milyon 800 bin dolayında kadın da ücretli ve yevmiyeli olarak çalışan kadın bulunmaktadır (DİE, 2007). Kadınların yarısı tarım sektöründe, % 36’sı da hizmet sektöründe çalışmaktadır. Kadınların endüstri sektöründe daha az yer aldıkları, bu sektörde de tekstil, gıda gibi emek yoğun sektörlerde yoğunlaştıkları da bilinmekte. Tarım dışındaki alanlarda çalışan kadınların üçte biri de kayıt-dışı istihdam edilmektedir.

Kayıt dışı sektörde düşük ücretlerin yanısıra, güvencesiz çalışma koşullarının varlığı da bilinmektedir. Öte yandan kayıtlı ekonomide yer alan kadınlar da, aile geçimine yardımcı rollerini çalışma yaşamında da üstlenmekte, genellikle erkeklere göre daha düşük ücret almaktadırlar. Yapılan araştırmalar, kadınların genellikle genç yaşta çalışma yaşamına girdikleri, çalışma koşullarının ağırlığı ve evdeki sorumluluklar nedeniyle çabuk yıprandıkları ve erken emekli olmayı istediklerini ve isteyerek çalışsalar yorgunluktan şikayetçi olduklarını ortaya koymaktadır (Koray, 1999; 154)).

Çalışan kadın için, çocuk bakımını paylaşmak üzere merkezi ve yerel yönetimlerin açtıkları kreş gibi olanaklar çok sınırlıdır. 150 kadından fazla kadın çalıştıran işyerlerinin kreş ve yuva açmak yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçtıkları da bilinmektedir. Bu durumda çalışan kadın için devletin herhangi bir katkısı ve desteği söz konusu olmadığından, bu sorun aile dayanışması gibi geleneksel bağlar içinde çözümlenmeye çalışılmaktadır.

Kadınların önemli bir sorunu da, kadına yönelik bakış açısıdır. Örneğin Türkiye’de kadına yönelik şiddet oldukça yaygın bir sorun olarak yaşanmaktadır ve namus cinayetleri hiç bitmemektedir. Örneğin kırsal kesimde ..... Bu nedenle, devletin bir yandan kadına yönelik şiddetin önlenmesi, öte yandan şiddete uğrayan kadının korunması yönünde birçok politika uygulaması gerekmektedir. Bu doğrultuda, kadın sığınma evlerinin açılması önemlidir, ancak tek başına yetmez. Esas olarak kadının ekonomik açıdan güçlendirilmesi, bu nedenle de kadının meslek kazanması ve iş bulma olanaklarının artırılması gerekmektedir.

Sonuç olarak Türkiye’de kadınların devletten ve sosyal politikadan beledikleri çok şey olduğu ortada. Kadının eğitim ve istihdam olanaklarının artırılması yönünde politikalar da gereklidir; kadının çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve çalışma yaşamına giren kadının aile ve çocuk sorumluluklarının paylaşılmasına da ihtiyaç vardır. Öte yandan, kadının görünmeyen ev-içi emeğinin bir biçimde değerlendirilmesi de gerekmektedir. Bunun yanısıra, kız çocuklarına ve kadınlara yönelik yaklaşımların değişmesi ve şiddetin azalması yönünde bir kültürel değişime ihtiyaç olduğu da yadsınamaz. Bunu da ilkökul eğitiminden başlayarak uzun soluklu politikalarla hayata geçirilmesi mümkündür.

Ancak genel olarak devletin sosyal politika alanında rolünün zaten zayıf olduğu, öte yandan 80 sonrası neo-liberal politikaları doğrultusunda bu rolün daha da gerilediği bilinirken, kadınların sosyal politika beklentilerinin karşılanması kolay görünmemektedir. Öte yandan kadın sorunlarının genel sosyal sorunlardan ayrı düşünülmesi de kolay değildir. Örneğin işsizlik sorunu azalmadan, kadın istihdamının artması ve kadının çalışma koşullarının iyileşmesini beklemek pek mümkün değildir. Aslında tüm bu sorunlar karşısında genel olarak devletin sosyal yükümlülüklerini ve sosyal rolünü artırılması gibi bir değişime ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu değişimin sağlanmasında kadınlara da önemli sorumluluklar düştüğü de açıktır.

Prof. Dr. Meryem Koray

Kaynaklar:

Bergman, S. “Collective organizing and claim making on child care in Norden”, *Social Politics*, 2004 (2).

Esping-Andersen, Gosta, *The Three Worlds Of Welfare Capitalism*, Princeton University Press, New Jersey, 1990.

Frankel, Boris, *Sanayi Sonrası Ütopyalari*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1991.

Kendrigan, Mary Lou, *Political Equality in a Democratic Society: Women in United States*, Greenwood Press, Connecticut, 1984.

Koray, Meryem, *Sosyal Politika*, 2.Basım, İmge Kitabevi, Ankara, 2005.

Koray, Meryem; Demirbilek, Sevda; Demirbilek, Tunç, *Gıda İşkolunda Çalışan Kadınların Koşulları ve Geleceği*, T.C. Başbakanlık KSSGM; Ankara, 1999.

Lewis, Jane, "Gender and Welfare Regimes", *Rethinking Social Policy*, (der) Gail Lewis; Sharon Gewirtz; John Clarke, The Open University, Sage Publications, 2000.

Marshall, T.H. *Class, Citizenship and Social Development*, Anchor Book Edition, 1965.

Rostgaard, T. "Caring For Children and Older People in Europe- A Comparison of European Policies and Practice", *Policy Studies*" , 2002 (1).

Tanör, Bülent, *Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar*, May Yayınları, İstanbul, 1978.
